

ויחי

"פחז כמים": פזיזות ראובן מול אחריות יהודה

מבוסס על: לקוטי שיחות חלק ט"ו, שיחה ג' לפרשת ויחי

- מדוע ראובן הפסיד את הכהונה והמלכות? והאם הוא הפסיד גם את בכורתו?
- מהי מעלת יהודה על ראובן? הרי שניהם חזרו בתשובה על מעשיהם והשתדלו להציל את יוסף!
- מהו החילוק היסודי בין מעלות הכהונה והמלכות למעלת הבכורה, ומהו הקשרם לחיי ראובן?
- תשובתו האישית של ראובן לעומת הצלת הזולת של יהודה, וההוראה מזה באהבת ישראל.

הקדמה

בפרשתנו, אחרי שיעקב אבינו עבר את 17 מיטב שנותיו בארץ מצרים - עם בניו ונכדיו ההולכים בדרכי התורה והמצוות גם בארץ מצרים ("ערוות הארץ") - יעקב אבינו מרגיש שהגיעה שעתו, הגיע הרגע להיפרד מילדיו ולברך אותם בברכה מהותית, ברכה של פעם בחיים, של אבא המברך ילדיו לפני מותו. ברגע מכונן זה, מצד אחד יעקב יברך את בניו כפשוטו, הוא יראה לכל אחד מהם את מעלותיו הייחודיות, ויבשר להם על דברים העומדים לקרות בעתיד לבני שבטם; ומצד שני, לכמה מילדיו הוא יאמר דברי מוסר נוקבים, דברים שלא היה מסוגל לומר קודם, ורק ברגע מיוחד זה, כשהם מקשיבים לו, יכול לומר אותם. בדברים אלה של יעקב, הוא מגלה לבניו את עומק הלך מחשבתו ו'סוגר כמה חשבונות'. בדבריו ישנם כמה הפתעות לעומת מה שידענו עד עכשיו. נעמוד היום של שניים מהם: גורלם המפתיע של ראובן ויהודה. נתחיל מראובן: אם עד עכשיו הוא הצטייר לנו כבעל תשובה אמיתי ומושלם¹ - כאן הוא זה ש'יקבל על הראש' הכי חזק מאביו, על כך שבגלל מעשיו הוא איבד (רוב) היתרונות שהיו מגיעים לו בתור בכור... ובקשר ליהודה: אם עד עכשיו הוא אמנם הצטייר כאיש אחראי, היה כמה סיפורים 'לא ברורים' איתו - הוא זה שמכר את יוסף לישמעאלים, והיה גם הסיפור עם תמר... ובכל זאת - בפרשתנו הוא יקבל את הברכות הכי נפלאות מאביו - הוא יקבל היתרונות שהיו מגיעים לראובן, מתוך האימון המוחלט שאביו נתן בו. כמובן, שסיפור זה מעלה אצלנו תמיהות עצומות: האומנם - ככה מסתיים כל הסיפור של יעקב ובניו? ככה מתגמלים את ראובן על אישיותו הנפלאה? ומה עשה כבר יהודה כדי לזכות בכל היתרונות האלה?² היום בשיעור נתעכב על זה בארוכה, ונוציא מכל זה הוראה נוקבת, הנוגעת לכולנו בחיי היום יום.

הערה למוסר השיעור

תחילת שיחה זו (עד אות ד') היא 'שיחת רש"י' חזקה, עם כמה וכמה שאלות ודיוקים בפירושי רש"י. מאות ה' ואילך, מגיע הביאור הנפלא והוראתו הנוקבת - מהחידושים הכי מופלאים בתורת רבינו! כדי להקל עבור קהלים מתחילים, קיצרנו בתחילת השיחה, והתעכבנו בעיקר על הביאור היסודי והוראתו. כמובן שלקהל מתקדם, כדאי מאוד להסביר השאלות וכו' בעל פה. ותן לחכם ויחכם עוד.

מקור 1 יעקב לראובן בכורו: בגלל 'פחזותך' איבדת הכל

מקור 1

בפרשתנו, כשיעקב מרגיש שהגיעה שעתו, הוא מחליט לברך את בניו, ומתחיל מראובן בכורו:

ויחי מט, ג: ראובן בכרי אתה, כחי וראשית אוני, יתר שאַת ויתר עז. פחז כמים אל תותר, כי עלית משכבי אביך, אז חללת יצועי עליה.

מן הסתם לא הבנתם על מה יעקב מדבר... אכן, כל ברכותיו מוצפנות כדברי סוד, ו'מזל' שיש לנו פירוש רש"י המבאר לנו (ביסוד גמרא ומדרשים וכו') את הפשט. וכך מבאר רש"י את הפסוק הזה:

רש"י: יתר שאַת. ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה, לשון נשיאות כפיים. ויתר עז. במלכות... ומי גרם לך להפסיד כל אלה? פחז כמים. הפחז והבהלה אשר מהרת להראות כעסך כמים הללו הממהרים למרוצתם. לכך: אל תותר. אל תרבה לטול כל היתרונות הללו שהיו ראויים לך.

היינו שיעקב מוכיח כאן את ראובן בנו, על מעשה שעשה לפני כמעט חמישים³ שנה: מיטת יעקב הייתה כמעט תמיד באוהלה של רחל אשת נעוריו, ולא באוהלה של לאה, אמו של

¹ וכפי שלמדנו בארוכה בלקו"ש ח"ל מקץ ב' (שיחה בעיון תשע"ט), על זה שראובן הדריך את אחיו לתשובה אמיתית מתוך בחירה חופשית: בשעה שהם אמרו "אבל אשמים אנחנו", הוא כוון אותם לחרטה אמיתית "ולא אמרתי אליכם". עיי"ש.

² לקהל מתחיל: חשוב מאוד לציין שיעקב לא היה ח"ו סנילי, וידע בדיוק מה שהוא עושה... שלא יחשבו כסיפורי המשפחות העשירות הזה, בהן קורה שכן משפחה אחד משתלט על סבא סנילי, ומחתיים אותו כל מיני צוואות כדי לקבל כל הירושה. כאן יעקב יודע בדיוק מה שהוא עושה, ואדרבה, ברגע מכונן זה הוא יאמר להם דברים הנוגעים עבורם עד ביאת המשיח!

³ ראובן עשה מעשהו בשנת 2207, ויעקב הלך לעולמו בשנת 2255. אם כן, מעשה ראובן קרה 48 שנים לפני פטירת יעקב! עיין בהערה 37 בשיחה זו, ובכרונולוגיית המקרא בסוף חומש בראשית בהוצאת קה"ת, לחישוב התאריכים.

ראובן. מה שכמוכן הפריע לבני לאה, אבל הם שתקו, ולא העזו להתערב בחיי הוריהם.

אבל אז קרה מעשה: כשרחל נפטרה, יעקב הוציא מיטתו מאוהל רחל והכניס אותה באוהל בלהה - שפחתה של רחל! זה הכעים מאוד את ראובן!⁴ ומיד, בהחלטה של רגע, הוא הוציא את מיטת יעקב משם, והכניסה לאוהל לאה אמו. הוא חטא בכך, בהתערבותו בחייו האישיים של אביו.

מקור 2

מדוע רש"י מזכיר רק איבוד הכהונה והמלוכה, ולא איבוד הבכורה?

איזה יתרונות שראובן איבד בגלל מעשהו הפיזי? ברש"י הנ"ל, מדובר רק על איבוד הכהונה והמלוכה, אבל לא על איבוד הבכורה. בעוד בתרגום אונקלוס משמע שהוא גם איבד בכורתו:

תרגום אונקלוס: ראובן בוכרי את... הוה חזי למסב תלתא חולקין בכירותא כהונתא ומלכותא.

בעצם, מפורש בדברי הימים, שראובן איבד בכורתו: החלק הכפול שהיה מגיע לו במניין השבטים, בתור בכור, ניתן ליוסף, בכך שיצאו ממנו שני שבטים (אפרים ומנשה). וכמו שכתוב בדברי הימים:

דברי הימים א' ה, א: ...ראובן בכור ישראל... ובחללו יצועי אביו נתנה בכתו לבני יוסף.

אכן, בפירוש רש"י בפרשת וישלח (בסיפור "בלבול המיטה הנ"ל), רש"י מפרש זאת באופן זה:

רש"י וישלח לה, כג: בכור יעקב⁵. אפלו בשעת הקלקלה קראו בכור... בכור לנחלה, בכור לעבודה, בכור למנין⁶. ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים שנעשה לשני שבטים (אפרים ומנשה).

לכאורה, מהו מקורו של רש"י לפרש, שגם בסוף חייו, ראובן נשאר תמיד הבכור של המשפחה, ושהוא הפסיד רק עניין אחד בבכורתו - החלק הכפול במניין השבטים? לכאורה, הרי זה בניגוד לדעת כמה ממפרשי התורה (תרגום אונקלוס הנ"ל ועוד⁷), שראובן הפסיד כל בכורתו.

במילים אחרות - השאלה היא בעצם העניין: מדוע, לדעת רש"י, שונה הבכורה מן הכהונה ומן המלוכה? מדוע הכהונה והמלוכה נלקחות ממנו לגמרי, בעוד רוב הבכורה נשארת אצלו?⁸

מקור 3

דברי יעקב ליהודה: במעשיך הוכחת שהנך ראוי למלוכה

כדי להבין מהות דברי יעקב לראובן, נתעכב קודם על ברכותיו לבנו הרביעי - יהודה:

ויחי מט, ח: גור אריה יהודה מטריף בני עליה; פרע רבץ פאריה וכלביא, מי יקימנו.

גם כאן, 'מזל' שיש לנו פירוש רש"י, המבאר לנו מה שמסתתר מאחורי דברי יעקב. וכך מפרש רש"י:

רש"י: מטריף. ממה ששדדתיך ב"טרוף טורף יוסף חיה רעה אכלתהו"⁹, וזהו יהודה שנמשל לאריה. בני עליה. סלקת את עצמך ואמרת "מה בצע [כי נהרג את אחינו]"¹⁰. וכן בהריגת תמר שהודה צדקה ממני"¹¹; לפיכך: פרע רבץ וגו' - בימי שלמה, "איש תחת גפנו וגו"¹².

⁴ רש"י וישלח לה, כב: וישכב - מתוך שבלבל משכבו מעלה עליו הכתוב כאלו שכבה. ולמה בלבב וחלל יצועיו? שכשמתה רחל נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהלים ונתנה באהל בלהה, בא ראובן ותבע עלבון אמו, אמר: אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי? לכן בלבב.

⁵ וישלח לה, כב: "ויילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו וישמע ישראל". ומיד לאחר כך אומר הכתוב: "ויהיו בני יעקב שנים עשר: בני לאה - בכור יעקב ראובן, ושמעון ולוי ויהודה ויששכר וזבולון". ועל זה מפרש רש"י ככפנים.

⁶ שפתי חכמים: בכור לעבודה - רוצה לומר כשעשה כהן גדול עבודה היה מלובש בחשן ובאפד והיו שמות השבטים בחשן ועל כתפות האפוד, ראובן היה הראשון. בכור למנין - כשנמנו שמות השבטים הוא נמנה תחילה, (מצאתי).

⁷ לדוגמא: מדרש בראשית רבה ויחי צח, ד: יתר שאת ויתר עז, הבכורה היתה שלך והכהונה היתה שלך והמלוכה היתה שלך ועכשיו שחטאת נתנה הבכורה ליוסף והכהונה ללוי והמלוכה ליהודה. א"ר אחא לא שלך היתה הבכורה! כלום הלך יעקב אצל לבן אלא בשביל רחל, כל החרישות שחרשת באמך, לא ברחל הייתי ראוי לחרשן עכשיו חזרה הבכורה לבעליה.

⁸ לקהל מתקדם: עיין בארוכה באות א' וב' בשיחה, ב'שאלות פשט' לשיטת רש"י, ומהן: מדוע מסביר רש"י ש"אל תותר" (איבוד היתרונות) מוסב רק לגבי "יתר שאת ויתר עז" - כהונה ומלוכה, ולא על "בכורי אתה..." הנאמר בתחילת הפסוק?

⁹ וישב לו, לב: "וישלחו את כתנת הפסים ויביאו אל אביהם ויאמרו זאת מצאנו הכר נא הקנת בנך הוא אם לא? ויכירה ויאמר כתנת בני חיה רעה אכלתהו - טרף טורף יוסף". וכאן יעקב מגלה, שב"חיה רעה", הוא (ניבא ו)התכוון ליהודה בנו - האריה!

¹⁰ וישב לו, כו: ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרג את אחינו וכסינו את דמו? לכו ונמכרנו לישמעאלים וידנו אל תהי בו כי אחינו בשרנו הוא וישמעו אחיו... וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף ויביאו את יוסף מצרימה.

¹¹ וישב לח, כה: הוא (תמר) מוצאת והיא שלחה אל חמיה (יהודה) לאמר: לאיש אשר אלה לו אנכי הרה. ונאמר: הכר נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה... ויכר יהודה ויאמר: צדקה ממני כי על כן לא נתתיה לשלה בני ולא יסף עוד לדעתה.

¹² מלכים א' ה, ה: וישב יהודה אל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו מדן ועד באר שבע כל ימי שלמה.

ביוגרפיה - תרגום אונקלוס:

גר צדק ממוצא רומאי, חי דור אחר חורבן הבית השני. בגמרא נזכר שהיה קרובו של טיטוס. לו מיוחס התרגום הארמי העיקרי לתורה. זהו תרגום כמעט מילולי, חוץ מאשר שינויים שיטתיים בכמה מקומות.

הרי שיעקב הסיר כל החשדות מעל בנו יהודה, בזכות שני מעשים של גבורה שהוא עשה: הוא זה שהציל בפועל את חיי יוסף, במכרו אותו (במקום שיהרגו אותו); והוא זה שהיה לו האומץ להודות בפומבי שהוא היה אכן עם תמר - בעוד שהיה יכול פשוט לשתוק, ואף אחד לא היה יודע מכך. אלא שעדיין נשאלת שאילה טכנית-למדנית על פירושו של רש"י:

לקוטי שיחות: מניין ההכרח של רש"י שהמלה "מטרף" פוללת גם מעשה תמר, שבו אין מזכר הבטוי "טרף"?

ובמילים אחרות: מניין אנו יודעים שמה שהדהים את יעקב הוא לא רק הצלתו של יוסף - שעליה מתאים אכן הלשון "טרף", ושהוא נדהם גם מעשה תמר, עבורו המילה "טרף" לא נאמרה¹³.

הערה למוסר השיעור

לקהל מתחיל אפשר לדלג על שאלה זו. העיקר הוא להגיע למסקנה ברורה שיהודה הוא זה שלקח את המלוכה מראובן, ועפ"ז להגיע לחלק העיקרי בביאור השיחה, ממקור 4 ואילך.

מקור 4

האמנם: האם יהודה ראוי למלכות יותר מראובן?

הסבר הדברים יובן בהקדים תמיהה כללית, האמורה להפריע לנו, בכל עניין זה:

לקוטי שיחות: מעלותיו של יהודה (הצלת יוסף, והודאתו לתמר) היו הרי גם אצל ראובן: גם הוא אמר בקשר ליוסף - "לא נכנו נפש", וגם הוא חזר בתשובה על "בלבול יצועי אביו". ואדרבה: (א) יהודה הציל את יוסף כדי למכרו לישמעאלים; בעוד ראובן רצה להצילו כדי "להשיבו אל אביו"¹⁴. (ב) יהודה הודה לתמר רק פעם אחת, והיה מכרח בכך, כדי לא לגרם להריגת תמר ועבריה; בעוד אצל ראובן, גם תשע שנים אחרי מעשהו היה עדין חוזר בתשובה, באפן של "שקו ותעניתו", ועל מעשה שעשה מפני כבוד אם - שאינו נחשב כחטא¹⁵.

ולפי זה תמוה ביותר: כיצד ייתכן איפוא, שיהודה יהיה ראוי למלכות - יותר מאשר ראובן?

מקור 5

החילוק המהותי בין מעלות הכהונה והמלכות למעלת הבכורה

הביאור בכל זה יובן על ידי הסבר החילוק בין מעלות הכהונה והמלכות לבין מעלת הבכורה:

לקוטי שיחות: מעלות הכהונה ומלכות מתבטאות בעקר בקשר לזולת: מהותו של מלך היא "אשר יצא לפניהם"¹⁶; וכך גם כהנה, שאחד מעניניה העקריים היא לברך את ישראל, וכן ללמד העם את דיני התורה¹⁷. לעצמת זאת בכורה היא מעלה לגבי הבכור עצמו, שפני חשיבותו הוא מקבל פי שנים בנחלה וכדומה.

במילים אחרות: כהונה ומלכות - דורשות התייחסות לזולת; בכורה - לא דורשת זאת (ראה מסגרת).

הערה למוסר השיעור

נקודה זו היא עיקרית ביותר בשיחה, ויש לוודא שהובנה היטב ע"י הקהל. להסביר היטב החילוק בין מעלה אישית של בן אדם (חכמה, עושר, יופי וכדומה) - היכולה גם להיות אגואיסטית ואינה מחייבת הקשר בין האדם לאף אחד;

לעומת מעלה חברתית של בן אדם (כמו כושר ארגון, כושר דיבור כו'), שעיקר התבטאותה היא דווקא ע"י הקשר עם אנשים אחרים, להרגיש אותם, לדעת מה יש לתקן, מה עובד ומה לא עובד, בפועל, על השטח.

ניתן לתת דוגמאות ממנהיגים שהם אולי שלמים בהתנהגותם, אבל הם מנותקים לגמרי מצרכי העם בשטח. שלא זו הדרך להצליח במשימתם.

מקור 6

ראובן קיבל שני עונשים, המתאימים לשני פרטים בחטאו

עפ"ז יובן היטב מדוע הכהונה והמלכות נלקחו לגמרי מראובן, ורק חלק מן הבכורה נלקח ממנו. ובהקדים, שבמעשה "בלבול היצועות" שעשה ראובן, ישנם שני פרטים: (א) עשיית פעולה באופן של פזיזות, ללא שום מחשבה על תוצאות מעשיו; (ב) עצם מעשה הבלבול של יצועי אביו.

¹³ לקהל מתקדם: עיין בארוכה באותיות ג' וד' בשיחה, כמה פרטים, ומהם: שישנם כמה דרכים לקרוא הפסוק: (א) "מטרף בני יוסף) - עלית (התעלית)". (ב) "מטרף" - מעניין שהוא טרף, לא כשר, בני (יהודה) עלית (התעלית)". עיי"ש בהרחבה. אלא שאין זה עונה על השאלה העיקרית, כבפנים: מהו ההכרח של רש"י שיעקב התכוון גם למעשה תמר, עליו לא נאמר "טרף"...

¹⁴ לקהל מתקדם: בהערה 32 בשיחה, מציין הרבי לפירוש הריב"א על פרשתנו, המבאר זאת ע"פ דברי הגמרא (סנהדרין ו, ב) "כל המברך את יהודה (על זה שהחזיר את יוסף) - הרי זה מנאץ (מקלל)", וכפירוש רש"י שם: שהיה לו להחזיר יוסף לאביו. אלא שמ"מ" היה יודע יעקב שהצילו יהודה מאחיו שאמרו לכו ונהרגנו, והוא אמר מה בצע כי נהרוג את אחינו וגו'". והאחים הבהירו זאת בהמשך ליהודה, כדברי רש"י (וישב לח, א): "שהורידוהו אחיו (את יהודה) מגדולתו כשראו בצרת אביהם, אמרו אתה אמרת למכרו, אלו אמרת להשיבו היינו שומעים לך".

היינו שיעקב ידע טוב טוב כוונותיו של יהודה, שלכאורה לא היו (כ"כ) רציזות, אלא שבפועל - הוא זה שהציל את אחיו!

¹⁵ כדברי רש"י במעשה בלבול היצועים (וישלח לה, כב): ויהיו בני יעקב שנים עשר - מתחיל לענין ראשון משנולד בנימין נשלמה המטה, ומעתה ראויים להמנות, ומנאן. ורבותינו דרשו ללמדנו בא שכולן שוין, וכולן צדיקים, שלא חטא ראובן.

¹⁶ דברי משה להקב"ה (פינחס כז, טז): יפקד ה' אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה. אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רעה.

¹⁷ שופטים יז, ט: וקאת אל הכהנים הלויים... ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך... ושמת לעשות ככל אשר יורה.

ולכן, עבור כל אחד מפרטים אלה במעשהו של ראובן, הוטל עליו עונש שונה:

לקוטי שיחות: (א) הענין של "פחזו כמים", שמיד שסבר שמשכבי אביו צריכים להיות באהל לאה, התעורר כעסו על הזולת ומיד "מהר להראות כעסו" ובלבל יצועי אביו, של הזולת - הוא מעשה הנוגד לדאגה עבור טובת הזולת, ולפיכך היה גם ענישו מדה כנגד מדה, שנלקחו ממנו הכהנה והמזלכות¹⁸.
(ב) לעמת זאת, עצם קלקול יצועי אביו, מצביע על טעות שלו, במחשבותיו שלו. ולכן הוא אבד החשיבות שקשורה בו עצמו - הבכורה. אלא, שכיון שאין זה חמור כל כך, מכיון שעשה זאת לתבע עלבון אמו, לכן נלקחה ממנו הבכורה רק "לענין השבטים"¹⁹.

מקור 7

יהודה המביא תוצאות, ראוי יותר למלוכה מראובן עם כוונותיו הטובות

עפ"ז יובן גם מדוע המלכות נלקחה מראובן, וניתנה דווקא ליהודה - חרף חסרונותיו:

לקוטי שיחות: על ידי יהודה צמחה למעשה הצלת הזולת: הוא הציל יוסף מהריגה, והוציאו מבור אשר נחשים ועקרבים יש בו". כמו כן, עקב אמירתו "צדקה ממני" הצלה תמר משורפה.
לעמת זאת, אצל ראובן, תשובתו וכוונתו היתה אמנם יותר מאשר אצל יהודה, אך זוהי מעלה בו עצמו, ולא ביחס לזולת. למעשה - בהטילו יוסף לבור לא הצילו מסכנת מות ברעב, ובמיוחד כאשר היו בו נחשים ועקרבים (גם אם נתן לומר שהוא לא ידע מן²⁰). כמו כן לגבי תשובתו: אלו לא היה ראובן עסוק עם עצמו "בשקו ובתעניתו", יתכן שהיה מוצא עצה להצלת יוסף.

הדברים נוקבים עד לתהום: ראובן היה עסוק בעיקר עם עצמו, והגם שניסה להציל אחיו, בפועל לא רק שלא עזר, אלא הכניסו לסכנה אחרת - וכל זאת, מכיון שהוא לא חושב על תוצאות מעשיו! משא"כ יהודה, אולי הוא היה אופורטוניסט במידת מה, אבל בפועל, [כשהוא נכנס לעניין, הוא מתמסר לגמרי עבורו], ומביא תוצאות בשטח: הוא הציל בפועל את יוסף ואת תמר ועובריה!
הנה סיפור להמחשת העניין, שהעיקר עבורנו אינו רק ההשתדלות עבור הצלת מישוהו אחר, אלא העיקר הוא התוצאות המעשיות - "שהעניין ייעשה!"

סיפור להמחשת העניין: (הובא והתפרש ע"י נ"ק אדמו"ר בלקו"ש ח"ג, יב-ג תמוז, אות ז' ואילך)

בתקופת הרבי הרש"ב נ"ע, היה מצב בו השלטון דרש שהרבנים והמלמדים יהיו בעלי השכלה בלימודי חול [ושזה יהיה עיקר חינוכם]. כמובן שכל גדולי ישראל נלחמו רבות נגד גזירה זו. אך שרי המלוכה איימו שאם לא תקויים גזירה זו, יבצעו ח"ו פוגרומים ביהודים.

באחת מאסיפות הרבנים שהתקיימו בפטרבורג הבירה, דיבר הרבי נ"ע דברים חריפים ביותר, ובסיימו את דבריו הוא התעלף. עקב חריפות דבריו, ומשום דברי מחאתו נגד שרי המלוכה על איומיהם בפוגרומים, אסרו אותו אז הרוסים במאסר (בית).

כאשר שחררו את הרבי לאחר מכן, נכנס אחד הרבנים [מהגדולים דאז] ואמר לרבי: "הרבי מליובאוויטש, מדוע הנכם בוכים? הרי עשו כל אשר יכלו" ("זויפל מ'האָט געקענט").

ענה לו הרבי נ"ע: "אכן, אך העניין לא נעשה!" ("דער עניין האָט זיך נישט אויפגעטאָן").

מבאר שם הרבי בלקו"ש, שעניין זה הוא ע"ד החילוק בין שכיר לבעל הבית (ראה הערה²¹):

שכיר - אמנם יכול להתמסר לביצוע המשימה באמונה, ומוכן אפילו לא לקבל משכורת משך תקופה, אבל סוף-סוף - הוא שכיר של מישוהו אחר, אין זה העסק שלו. ואם זה לא עובד, זה לא עובד... משא"כ כשהעבודה נעשית על ידי הבעל הבית בעצמו - שזהו עסקו הפרטי שלו, והדבר חשוב לו ביותר. ואם זה לא עובד - הדבר מפריע לו מאוד, הוא לא מצליח לישון!

(ומבאר שם עפ"ז הצער הגדול של הרבי הקודם בהיותו במאסר, בכך שעל אף השתדלותו הרבה, נמנע ממנו כעת מלפעול - ודברים מסוימים, הנעשים רק על ידו, לא ייעשו! עיי"ש).

¹⁸ וראה גם אברבנאל כאן: וגם היה ראוי (ראובן) שיהיה [לו] אותו.. יתרון עצום מאד במלכות... האמנם מפני שהיית פחז כמים, קל הדעת בלתי מיושב השכל, לכן אל תותר שאינך ראוי ליתרון ומעלה על אחיך. ויהיה פחז מלשון "עמא פזיא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו" (גמרא שבת פח, א), והעניין - מהירות וקלות הדעת ומיעוט תבונה.

¹⁹ לקהל מתקדם: עיין בהערה 58, שמ"מ היה ראובן "בכור לעבודה" - כי עבודה, ובפרט דלפני מתן תורה (וכמו שמצינו במזבחות וכו' דאברהם ויעקב), אינה שייכת (כ"כ) לזולת - כי אם מעלה בהבכור עצמו.

²⁰ רמב"ן וישב לו, כב: או שהיה (הבור) עמוק ולא ידעו (שהיו נחשים ועקרבים בחורי הבור), שאילו היו רואים אותם ולא זיקו ליוסף היה הדבר ברור להם שנעשה לו נס גדול ושהוא צדיק גמור... ואיך יגעו במשיח השם אשר הוא חפץ בו ומצילו.

²¹ לכאורה, אין הכוונה כאן כל וכלל לעשות חילוקים בין גדולים, ולהראות חסרונות של גישות אחרות. זהו רק משל כדי להראות מעלת גישתו של הרבי הרש"ב - שהעניין נגע לו בכל עצמותו, ולא היה יכול להיות רגוע כל עוד "העניין לא נעשה!"

ההוראה היוצאת מכל זה עבורנו היא ברורה ביותר:

לקוטי שיחות: אל ליהודי להסתפק בהתעסקותו בשלמות עצמו בלבד. הוא חייב לעסוק גם באהבת ישראל, בעשיית טובה ליהודי וזולתו; ויותר מכך: "והו כל התורה כלה"²². ולכן אף אם הוא עצמו אינו בדרגה גבוהה כל-כך כמישהו אחר העסוק בלו בעשייה למען התעלות ושלמות עצמית - פיון שהוא מתעסק בטובת זולתו, הוא קשור ל"כל התורה כלה".

במילים אחרות: התכלית של יהודי לא צריך להיות רק להסתגר ב"דל"ת אמות' של תורה ועבודה, להתעסק רק בשלימות עצמו ולא בטובת הזולת. אדרבה! - העיקר הוא לעשות טובה ליהודי שני, להציל אותו בפועל (ראה מסגרת - סיפור ודוגמאות בחיי היום יום, כדי להמחיש את העניין).

והדבר בולט בתוצאות: על ידי שראובן היה עסוק "בשקו ובתעניתו" התאפשרה אולי מכירת יוסף, וגלות מצרים - השרש לכל הגליות; בעוד על ידי הודאת יהודה, נולד פרץ, שממנו יצאה מלכות בן דוד, עד למלך המשיח.

כמו כן, ע"י אהבת ישראל שלנו, נזכה גם אנו לביאת מלך המשיח, שיפרוץ גדרי הגלות ויביא את הגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש.



תכל'ס - מהי ההוראה?

בדרך אפשר: ניתן אולי לתת דוגמא מסוג אנשים, המלאים כוונות טובות ורצון לעזור, אלא שהם עושים זאת בעיקר במסגרת שלימותם האישית: אני חייב לעזור לאדם זה... ואם זה לא עובד, אין זה אשמתי כלל וכלל... אני עשיתי את מיטב 'השתדלותי', ומכאן ואילך, התוצאות אינן תלויות בי!

מלמדת אותנו תורת החסידות שלא זו הדרך: כל עוד אין תוצאות בפועל, בשטח - המצב צריך להפריע לנו. (בדיוק כמו הסיפור עם הרבי נ"ע, הובא בעמוד הקודם).

המצב של יהודי שני צריך להיות נוגע אלי בפועל: מהו מצב הפרנסה שלו? מה מצב משפחתו? מהו בכלל מצבו הרוחני? איך אוכל לעזור לו בפועל?

כל עוד מצבו לא הסתדר, הדבר צריך להפריע לי. וגם אם אני חושב שאינני האיש המתאים לעזור לו - הנה בעצם נכונותי לעזור, הקב"ה נותן לי כוח של "כל התורה כולה", לעזור לו בפועל!

²² תניא פל"ב, ביסוד דברי הגמרא שבת לא, א: מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו: גירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל, גיריה. אמר לו: דעלך סני לחברך לא תעביד - זו היא כל התורה כולה, ואיך - פירושה הוא, זיל גמור.